

Sárcsevy Bea

Szemelvények PhD-hallgatók munkáiból

Kocsis Erzsébet (szerk.), 2014, Budapest

Magyarországi Szociális Szakemberek Képzéséért Egyesület

Recenzió

A kiadványt a Magyarországi Szociális Szakemberek Képzéséért Egyesület (Iskolaszövetség) adta ki a múlt évben azzal a céllal, hogy hozzájáruljon a szociális munka szakmai fejlődéséhez. Kocsis Erzsébet, a kötet szerkesztője összefoglalójában kiemeli, hogy az Iskolaszövetség fontos feladatának tartja a tudományos munka végzését és a képzések színvonalának fejlődését szolgáló programok segítését.

Ha valaki fellapozza vagy online letölti a kiadványt, a tartalomjegyzékből és Kocsis Erzsébet előszavából számos információt megtudhat a kötetről és annak tartalmáról. Miért tartom fontosnak, hogy magam is bemutassam a művet?

Elsősorban azért, mert úgy gondolom, hogy a tanulmánykötetet alkotó munkák szerzői mindennapi társadalmi problémákkal foglalkoznak, de nem mindennapi megközelítésből tanulmányozzák azokat.

A kötetben összegyűjtött tanulmányok nyolc szakember munkásságának egy-egy szakaszát mutatják be. Ezzel az írással nem célom a szerzők állításának valóságát megkérdőjelezni, sem bírálni vagy az érvek helytállóságával vitatkozni. A tanulmányok mondanivalója sokrétű és nehezen összegezhető. Első olvasatra a kötetbe összegyűjtött írások mondanivalója keltette fel az érdeklődésem, de végül arra lettem kíváncsi, hogy vajon hogyan lehetne nyolc ennyire különböző írást egységében összegezni. Mi az, amit e kötet a tanulmányok állításain túl egységében nyújtani tud az olvasónak?

A kötetben elsőként olvasható tanulmányt Udvari Kerstin írta, akit az a kérdés foglalkoztatott, hogy a XX. századi német weimari köztársaság és a nemzetiszocialista korszakokban a szociális munkának mekkora szerepe volt az adott társadalomban. A szociális munka lehetőségeinek és fejlődésének történetét mutatja be, amelyet pontosan körülírt társadalmi, gazdasági, politikai és szociálpolitikai környezetbe helyez el, hiszen ahogy a tanulmányban is megfogalmazódik, *„a szakma fejlődéstörténetét nem lehet csak önmagában elemezni, hanem mindig figyelembe kell venni azt a társadalmi, gazdasági környezetet is, amelyben a szakszerű segítség megvalósul.*

Ennek tükrében érthetőek meg azok a folyamatok, amelyek jelen esetben éppen a szociális munka alapvető értékállalásával ellentétes folyamatokat eredményeztek.” A helyzetkép felvázolásának köszönhetően az olvasóban pontos kép alakul ki az adott kor szakmai és etikai problémáiról. A szakma belső vívódása, „*a szakma »ájultsága« más szakmával szemben*”, a gazdasági világválság hatása a mai magyar társadalomban is aktuális. Úgy gondolom, hogy ma olyan időket élünk, amikor a szociális szakma komoly értékválságba került, és talán az egyik legfontosabb kérdés az, hogyan fogjuk magunkat újradefiniálni. Ez az írás segíthet abban, hogy a német szakmai fejlődés történetén keresztül végiggondoljuk saját történetünket.

A következő írásban szintén lényeges a társadalmi-történeti kontextus, hiszen Varga István levéltári anyagok elemzésén keresztül kutatja a szociálpolitika történetét. A tanulmány központi kérdése, hogy az 1930-as években Magyarországon hogyan rendezték a gyermektartási pereket, és ezeken keresztül megkísérli bemutatni az adott korszak szociálpolitikai helyzetét, valamint a formális és informális segítő hálók szerepét. Részletesen bemutatja a házasságon kívül született gyermekek és édesanyjuk társadalmi helyzetét, majd azt szociálpolitikai-konstruktionalista nézőpontból elemzi. Úgy véli, hogy a gyermektartási perek vizsgálatával valós képet kaphatunk az adott korszak társadalmi értékeiről és felfogásáról. Megfogalmazza, hogy a mai magyar társadalomban a házasságon kívül születés már sokkal elfogadottabb, mint a múltban. Figyelme középpontjában az az átalakulási folyamat áll, ami elvezetett az elfogadáshoz és az intézményesült szociálpolitika kialakulásához. Kiemeli, hogy *„a szociálpolitika fejlődéstörténetének részét képezi az a folyamat is, ahogy módosulnak a hozzátartozók közötti szolidáris kötelezettségek, és ahogy azok helyét fokozatosan átveszik az állam által biztosított jóléti jogok*”.

A kötet harmadik tanulmányát Folmeg Márta írta. Tanulmányának alapfelvetése, hogy a nők szubjektív jóllétérzetét nagyban befolyásolja, milyen szerepet töltenek be a társadalomban. A nemek közötti aránymegoszlás egy-egy szakterületen – akár a politikai törvényhozásban is – napjainkban aktuálisabb téma, mint valaha, de Folmeg Márta felhívja a figyelmünket a kompetenciák fontosságára is. Ugyanis a nemiségnél is fontosabb szempont a szakmai felkészültség. Kutatói tevékenysége során a nemek közötti nyelvhasználati és érdekérvényesítési készségekben felmerülő különbségeket vizsgálta, elsősorban a politikai párbeszédre fókuszálva. A nők szerepe a társadalomban a feminista mozgalmak térhódítása óta közkedvelt téma, amely kiemelkedően fontos, hiszen a magyar parlamenti képviselők között a nők aránya 10% körüli, amely az európai viszonylatokban nagyon alacsony. A nők szakmai alulértékelése

világszerte is általános probléma. Ez az írás a már jól ismert problémákat teljesen más szemszögből közelíti meg, hiszen az író szerint a nyelvhasználat *„megteremti és vissza is tükrözi a társadalmi egyenlőtlenségeket, ezért alapvető fontosságú a vizsgálata és megértése a hátrány megszüntetésében, hiszen a nyelven keresztül szemlélhetőek a másokkal való kapcsolatok, és a társas identitás is a nyelven keresztül rajzolódik ki”*.

A következő három tanulmány szorosan kapcsolódik egymáshoz, hiszen olyan rendszerekkel foglalkoznak, amelyek fontos eleme a társadalmi erőforrások valamilyen szintű újraelosztása.

Szabó Péter tanulmányában a családtámogatási rendszerben végbemenő változásokat tekinti át, melynek központi eleme az állam szerepvállalásának, alkalmazott eszközrendszerének és felelősségének jelenlegi mértéke. A tanulmány megkísérli meghatározni azt is, hogy mekkora szerepet kellene vállalnia az államnak a jövőben, valamint hogy miért indokolt a családtámogatási rendszer kialakítása és fenntartása. A szerző arra keresi a választ, hogy mire való a családtámogatás, mikor tekinthető hatásosnak és hatékonyak, milyen keretek között működik Magyarországon 2013-ban, illetve hogy a központi költségvetés mekkora részét fordította az állam ilyen típusú kiadásokra 2002 és 2012 között. Ezen ellátásoknak mi a létjogosultsága, és a családokhoz ténylegesen eljutott ellátás összege mennyiben befolyásolja a családok fogyasztási szerkezetének változását. Hogy miért fontos ez az írás? Erre Szabó Péter a zárógondolatai között adja meg a választ: *„A családtámogatási rendszer része azoknak a nagy támogató rendszereknek, melyek a társadalompolitikai célok megvalósítását hivatottak elérni.”*

A tanulmánykötetben Vida Anikó vizsgálódásának központjában az aktív korú inaktív személyek társadalmi „beilleszkedését” célzó szociálpolitikai intézkedések állnak. A szerző a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése körüli nemzetközi vita áttekintésével megkísérli bebizonyítani azt, hogy e szociálpolitikai eszköz nem megfelelő alkalmazásának hasonlóan kedvezőtlen hatásai lehetnek, mint a tudatos kirekesztésnek. Vida Anikó szerint *„a kényszerek alkalmazása nem egyeztethető össze az esélyteremtéssel, ugyanakkor, reális alternatívák és szolgáltatások hiányában, az alapjövedelem inkább a léthez, mintsem a teljes jogú társadalmi tagsághoz való jogot garantálná”*. Kiemeli azt is, hogy a *„feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése ma még politikailag és gazdaságilag is kivitelezhetetlen vállalkozásnak tűnhet, ám vannak olyan elemei, amelyek mindenképp megfontolásra érdemesek”*. Vida Anikó írásának aktualitása nem kérdéses, hiszen a szakma egy része a társadalmi tagság alapjául vett munkavégzést, a munka központi szerepét kétségbe vonja, és amellet érvel, hogy más tevékenységek is társadalmilag

elfogadottnak számítható. A szerző ugyanakkor azt is kiemeli, hogy a feltétel nélküli alapjövedelem nemcsak politikai, de gazdasági kérdés is, hiszen egy ilyen típusú jövedelem egyszerre kell hogy fenntartható és viszonylag bőkezű is legyen. A szerző kutatása a 2006 és 2013 közötti időszakra vonatkozik, azóta két hazai koncepciót is kidolgoztak: az egyik a minimumjövedelem mellett érvel – ez a Hatok szakértői csoport munkája –, a másikat, amely a feltétel nélküli alapjövedelem (FNA) bevezetését támogatja, a LÉT nevű független szakértői csoport dolgozta ki.

Vajda Norbert kutatásában, a napjainkban is nagyon aktuális lakhatási szegénység témakörével foglalkozik makro- és mikroszinten. A tanulmányban a szerző egyik alap gondolata az, hogy a piacgazdaság új kihívásokat teremtett, de a közösségi szolidaritás alappillére továbbra is a munkaerőpiacon való aktív részvétel, még akkor is, ha a társadalmi munkamegosztásból egyre nagyobb tömeg szorul ki, ami kihat a társadalmi rétegek közötti viszonyokra is. Ez a folyamat tetten érhető a társadalmi dezintegrációban és a lokális közösségek eróziójában is. Vajda Norbert kiemeli, hogy *„a státushierarchia a lakhatási szegregáció formájában láthatóvá teszi az eltérő érdekérvényesítő képességgel rendelkező csoportok kontúrjait. A környezet folyamatainak saját szükségletkielégítés-érdekében történő befolyásolása a társadalmi mezők mindegyikében érvényes, ugyanakkor a lakhatási viszonyok azok, amelyek egyértelműen, mindenki számára értelmezhető módon mutatják meg a különbségeket.”* A társadalompolitikai hatások mellett az egyéni motiváltságra és a személyközi viszonyokra is kitér a szerző, hiszen úgy véli, hogy az érintettek nemcsak áldozatok, hanem maguk is aktív alakítói környezetüknek.

Kóbor Krisztina a szociális és gyermekvédelemmel foglalkozó nonprofit szervezetek innovatív lehetőségeivel foglalkozik. Kutatási területe a Nyugat-Dunántúl és az Észak-Alföld régiókban szociális és gyermekvédelmi céllal működő civil/nonprofit szervezetek innovációs tevékenysége. A szerző kutatása azon túl, hogy megkísérli definiálni, miként értelmezhető a gyakorlatban az innováció fogalma, arra is rámutat, hogy a vizsgált régiókban a pályázati pénzekből működő szervezetek a pályázati kiírásokhoz kényszerülnek igazítani tevékenységüket. Kóbor Krisztina munkájában először arról a szociálpolitikai kontextusról ír, amelyben a vizsgált szervezetek működnek, majd a szociális innovációról, amelyet empirikusan kutat, és végül javaslatot tesz a szociális szolgáltatások minőségpolitikájának alapjára.

Pilinszki Attila munkájában a családi kapcsolatok komplexitásával foglalkozik. A párkapcsolati stabilitásra vonatkozó hipotéziseit – miszerint egy párkapcsolati konfliktusban elengedhetetlen a

felek különböző nézőpontjait is figyelembe venni – diádkutatáson keresztül próbálja meg alátámasztani. A szerző a párkapcsolat instabilitási kérdésének megválaszolásához a két személy közötti kommunikáció vizsgálatára törekszik, melynek fő gondolata, hogy *„a diádadatok elemzésének egyik alapvető fogalma a függőség (nonindependence), azaz a diádok tagjai értelemszerűen nem egymástól független individuumok, hanem az egyik fél érzelme/viselkedése/vélekedése hatással van a másik fél érzelmére/viselkedésére/vélekedésére”*. A kutatási kérdések elsősorban a női munkavállalásra, az anyagi helyzet változása és a párkapcsolati stabilitás közötti viszony megváltozására irányultak. Pilinszki Attila kutatása szemléletes, és egy új megközelítést próbál meg beépíteni a kutatótevékenységbe, arra alapozva, hogy a szociális munka egy olyan szakma, amelyben fontos szerepet kapnak a személyközi kapcsolatok.

A kiadvány bemutatását Kocsis Erzsébet, a kötet szerkesztőjének a bevezetőben írt gondolataival zárnam: *„tudnunk kell, hogy honnan indultunk, milyen úton jutottunk idáig, fontos, hogy a tudomány eszközeinek felhasználásával, az empirikus kutatás eredményeinek ismeretében véleményt tudjunk alkotni a szociális helyzetet befolyásoló tényezőkről, hogy rámutassunk azokra a tendenciákra, amelyek a társadalmi kirekesztést eredményezik, és végiggondoljuk, hogy hol és miben kellene a szakmának megújulnia”*.

Azt gondolom, hogy a gyűjtemény tartalmi sokszínűsége árulkodik a szociális munka változatosságáról, a szakmai tevékenység különböző aspektusokból való elemzése pedig elősegítheti a szakma fejlődését is. Hasznos szakirodalommal szolgál azok számára, akik el szeretnék mélyülni a társadalmi és szociálpolitikai területeket érintő problémákban, akik érdeklődésének középpontjában a család, a gyermekvédelem vagy a szociális munka történelmi kialakulásának komparatív összehasonlítása áll. Olyan olvasóknak is ajánlani tudom ezt a szöveggyűjteményt, akiket részleteiben érdekelnek a szociális és társadalmi problémák múltbeli megoldási kísérletei, vagy csak érdeklődik a társadalmi problémák és azok kutatása iránt.